

OPERAČNÍ A BOJOVÁ PŘÍPRAVA

DOKUMENTY K UTAJENÍ VELENÍ V SOUDOBÉM BOJI

Podplukovník Oldřich Komárek

V poslední době se u našich velitelů a pracovníků štábů projevuje zvýšený zájem o způsoby a možnosti utajení při velení vojskům na technických pojítkách za soudobých podmínek vedení boje. Tento zcela pochopitelný a velmi vítaný zájem svědčí o tom, že naši velitelé a štáby do hloubky studují problémy nových zásad vedení boje a že konečně také aktivně přistupují k tomu, aby se vypořádali i s otázkami utajení velení vojskům, které až do této doby mnohdy nepokládali za příliš závažné. Konečně i naše nové řády a předpisy, zejména Předpis pro polní službu štábů čs. lidové armády, dostatečně upřesňují význam i požadavky utajení při organizaci a při řízení a vedení boje.

Za dané situace, kdy si štáby na jedné straně uvědomují naléhavost rychlého a pružného řízení činnosti vojsk zejména během boje a kdy na druhé straně pocítují zároveň nutnost utajit vše, co by mohlo napomáhat nepříteli odhalit vlastní zámysl, dochází často ještě k mylným závěrům, které pramení z ukvapeného řešení vznikajícího rozporu, rozporu mezi rychlostí velení a používáním dokumentů (pomůcek) k utajení velení. Je jasné, že tento rozpor nemůže být řešen cestou menšího odporu, t. j. na příklad tvrzením, že za soudobých bojových podmínek — rychlost akcí, náhlé změny v situaci, rušení radiového vysílání a p., dojde k situaci, kdy »nezbude nic jiného« než velet vojskům otevřeně nebo nejvýše jen pomocí kodované mapy. Tento rozpor naopak vyžaduje neodkladného, soustavného, pečlivého a odpovědného řešení se strany velitelů, štábů a samozřejmě i zvláštních oddělení štábů, jehož výsledkem musí být jak uspokojení požadavků na rychlost velení, tak i na prosté zabezpečení utajení před nepřítelem, a to za všech okolností a ve všech situacích. Konkrétně to znamená dokonalou součinnost štábů a zvláštních oddělení vytvářet pro velení vždy vyhovující a přitom i bezpečné pomůcky k utajení velení vojskům, ať již jde o dokumenty nebo o různé jiné pomůcky a přístroje k utajování hovorů.

O základních otázkách pořizování a používání dokumentů k utajení velení, a to právě se zřetelem na požadované zrychlení předávání zpráv na technických pojítkách a na usnadnění velení vůbec, pojednával již článek majora Hazy otištěný ve Vojenské mysli čís. 3 z r. 1954. Přesto však je nutno znovu se k těmto otázkám vrátit a podat další vysvětlení vzhledem k rychle se měnícím objektivním okolnostem, které působí na vývoj v oboru praxe utajení velení vojskům a velení vůbec.

Zásadně jde o to uvést na správnou míru hlavně názory na různé druhy používaných signálních, hovorových a kodových tabulek¹⁾ jako nejběžnějších dokumentů k utajení velení vojskům, které

¹⁾ V článku je použito nové terminologie pro pomůcky (nyní dokumenty) k utajení velení vojskům, která byla převzata ze sovětské odborné terminologie. O kodových, hovorových i signálních tabulkách podrobně pojednávají »Směrnice o organizaci a provádění kodového spojení v čs. lidové armádě«, vydané MNO v červenci t. r.

jsou nejvíce podrobovány neustálé kritice uživatelů, ať již kritice zdravé a konstruktivní, nebo pohříchu také ještě i kritice neúčelné a neplodné.

Tam, kde velitelé a štáby prakticky přikročili k plnění ustanovení Předpisu pro polní službu štábů, týkajících se zejména účasti štábu při pořizování dokumentů k utajení velení, zvláště pak hovorových tabulek, přesvědčili se již, že podstata dobrých nebo špatných hovorových tabulek zdaleka nezáleží jen na schopnostech příslušníků šifrovacího oddělení štábu, nýbrž v hlavní míře na tom, do jaké míry a jak aktivně se na pořizování dokumentů podílejí příslušné složky štábů, ať již operační oddělení nebo štáby velitelů druhů vojsk a p. V takových štábech pochopili soudruzi správný význam hovorových tabulek pro vedení boje zpracovávaných vždy za účasti celého štábu, pro určitý druh operace na základě shromažďování poznatků z řízení boje. Tady jsou soudruzi na správné cestě, jak splnit požadavky v utajení velení vojskům při vysoké náročnosti na rychlost velení při soudobém spádu boje. Dosaďadlní praxe při velitelско-štábních cvičeních ukazuje, že skutečně nejlepších výsledků v tomto směru bylo zatím dosaženo tam, kde se podařilo před každou operací zpracovat takovéto hovorové tabulky, jejichž slovní náplň se řídila potřebami velení a kde se součinnost, zejména operačních orgánů, odrazila v tom, že do nich byly zahrnuty nejen nejčastěji se vyskytující jednotlivá slova, ale hlavně celé texty v boji předvídaných rozkazů, nařízení a hlášení.

Takovéto hovorové tabulky, jsou-li opravdu pečlivě a odpovědně zpracovány, nejenže zajistí dokonalé utajení velení vojskům, ale nesporně také zkracují dobu předávání zpráv, a tedy zrychlují velení, neboť celý, i dlouhý rozkaz nebo hlášení můžeme pak vyjádřit jedním kodem anebo heslem. Znovu je však třeba zdůraznit, že dokonalost a účelnost hovorové tabulky je přímo úměrná délce a kvalitě přípravy, kterou jí věnovali ti příslušníci štábu, kterým má především sloužit. To však nikterak neznamená, že se délka doby přípravy hovorové tabulky musí odrážet v její obsahové objemnosti. Právě naopak. Čím více času se věnuje jejímu zpracování, tím konkrétnější a přehlednější musí být hovorová tabulka určená pro vedení boje a tím lépe může být zbavena všech zbytečností. Tyto skutečnosti byly potvrzeny na posledním armádním operačním cvičení v terénu s pojiťky, kde bylo hovorových tabulek pro vedení boje používáno.

Na druhé straně nutno přiznat, že hovorové tabulky pro vedení boje skrývají v sobě vážné nebezpečí v tom, že totiž vedou, zvláště jsou-li nesprávně zpracovány a chápány, do jisté míry k šablonovitosti při velení a že dokonce často i omezují tvůrčí iniciativu velitele při řízení boje. Stalo se na příklad, že velitel jednoho svazku věnoval mimořádně velickou osobní péči zpracování hovorové tabulky a že se mu podařilo připravit pro cvičení své jednotky pomůcku tak »dokonalou« a dokonce i chronologicky uspořádanou, že podle ní jen s malými změnami velel v průběhu celého boje tak, jako dirigent řídí orchestr podle partitury. I když víme, že v tomto případě při sestavení tabulky mohl být hlavním pomocníkem plán provedení cvičení a že na druhé straně byl zcela opominut vliv nepřítele, který by udělal ne jeden škrť do takové »partitury«, přece jen jde o případ, který ukazuje, na jeden z extrémů, ke kterým může při pořizování a používání takovýchto hovorových tabulek docházet.

Vidíme tedy, že je třeba velmi citlivého chápání významu hovorových tabulek pro vedení boje. Proto je třeba odpovědného přístupu k jejich zpracování všech těch, kdo se podílejí na jejich sestavování, zejména těch, kdo jich používají, mají-li splnit svůj účel a stát se opravdu výhodnou pomůckou utajení velení vojskům i za rychlého spádu boje.

Hovorové tabulky pro vedení boje nesmějí však být zaměňovány za další, zdánlivě obdobný druh dokumentů k utajení velení vojskům — za signální tabulky, jak často se při povrchním posuzování stává. Signální tabulky jsou velmi výhodné pro velení, neboť umožňují předávat ucelené rozkazy a ústní nařízení i hlášení krátkými signály technickými pojítky. Jejich slovní náplň je zpracovávána operačním oddělením na základě rozhodnutí velitele a plánové tabulky součinnosti. Signální tabulky mají však význam a mohou být s úspěchem zpracovány jen pro krátký časový úsek vedení boje, prakticky do doby, kdy vojska prolomila hlavní pásmo obrany. Na další činnost vojsk má již značný vliv činnost nepřítele, a proto nelze předem blíže určit konkrétní obsah nařízení a hlášení, jejichž potřeba se může vyskytnout v průběhu boje a řízení vojsk. Proto je nutno mít připraveny kromě signálních tabulek také dobře zpracované hovorové tabulky pro vedení boje. Zcela chybný je tedy názor soudruhů, kteří se domnívají, že by pro vedení boje měla být brána v úvahu nejvýše jen signální tabulka a že jakákoli hovorová tabulka nenajde uplatnění. Z těchto nedomyšlených názorů pramení pak ony nekonstruktivní kritiky hovorových tabulek.

Někteří soudruzi, aniž se hlouběji seznámili se systémem, obsahem a účelem hovorové tabulky, již napřed ji odmítají a odsuzují jen proto, že je jim za těžko seznámit se důkladně s jejím obsahem a podrobit se pravidlům kodování. Ve vzpomenutém článku majora Hazy byly podrobně osvětleny původ a následky takového nazírání a jednání, a nebudu se tedy o něm znovu rozšiřovat. Zato je však třeba ještě se zastavit u otázky, jak je to s »otevřenou řečí« při velení v průběhu boje, zda je či není možná, a jak se to odráží v používání dokumentů k utajení velení během boje. Bylo by jistě dialekticky nesprávné předem jakkoli vylučovat možnost použití i otevřené řeči při řízení vojsk za boje, tím spíše otevřené řeči vhodně spojené s jednotlivými dokumenty k utajení velení, ať již kodovanou mapou, signálními a hovorovými tabulkami, volacími znaky a p. Není však najisto zdravý a správný názor, že právě soudobé bojové podmínky s možností oboustranného použití atomových zbraní a z toho vyplývající rychlostí akcí, náhlými změnami a p. jsou samy o sobě důvodem k jakémukoliv ochabnutí bdělosti před nepřítelem, že nám poskytují právo v »naléhavých« případech použít i otevřené řeči při velení. Dá se přece snadno vyvodit, že právě v oněch »naléhavých« případech nebo spíše v »kritických« situacích, které velmi často budou způsobeny vlivem narůstající iniciativy nepřítele, bude tento zvlášť bedlivě slídit po našich dalších záměrech a prováděných opatřeních vyplývajících ze zachycených zpráv o změnách v naší sestavě, v manévru záloh, o činnosti týlu a p. Bude možné takové a podobné zprávy v takových situacích dávat bezstarostně k dispozici nepříteli? Jistěže ne!

Takovéto názory jsou nebezpečné a mohou vzniknout jen proto, že si dnes ještě neumíme představit, že za zprávami předávanými otevřenou řečí stojí vojska, jejichž bojeschopnost, živou sílu i bojovou techniku může nepřítel na základě zpráv získaných odposlechem soustavně narušovat a plánovitě ničit.

Proto je zvláště v současné době velmi důležité, aby štáby všech stupňů přikročily s plnou odpovědností ke zpracování opravdu hodnotných a obsahově bohatých hovorových tabulek pro vedení boje a řízení operace a aby při cvičeních získaly dokonalou praxi v sestavování signálních tabulek. To je dnes hlavní směr, který nám ukázaly sovětské předpisy a zkušenosti z velitelsko-štabních cvičení.

Někdo by mohl právem namítnout, že obsah hovorových tabulek je i přes sebekvalitnější zpracování slovní náplně omezen. To je správné, avšak právě proto musí být obsah hovorových tabulek zaměřen, jak jsem již uvedl, přímo na určitý druh bojové činnosti a musí odpovídat potřebám velení na tom stupni, pro který byl vydán. Hovorové tabulky tedy zajišťují spolu se signálními tabulkami především velení při řízení bojové činnosti vojsk. Proto je jasné, že tyto prostředky nestačí k tomu, aby mohly být zakodovány všechny tajné zprávy, které se při rozmanitosti práce velitelů a štábů, bez ohledu na konkrétní bojovou situaci, vyskytují. A tak v době příprav, soustřeďování vojsk nebo v obdobích přechodu z jedné operace do druhé a konečně v některých případech i v období, kdy je přímo veden boj, i když je v rozsáhlé míře používáno spojení styčnými důstojníky, důstojníky štábů a šifrového spojení, musí být pro takové případy velitelé a štáby vybaveni dalšími dokumenty k utajení velení vojskům — kodovými tabulkami. Jejich slovní náplň je volena tak, aby jimi bylo možno zakodovat jakýkoli celý tajný text. Proto obsahují vedle jednotlivých slov i písmena, slabiky a p. O těchto tabulkách se však někteří soudruzi domnívají, že jsou určeny k řízení vojsk, což je jak vidíme zcela nesprávné. Proto necítí potřebu znát jejich obsah, tvrdí, že patří vůbec minulosti a že jejich tak zvaný »logaritmický« systém nenajde za soudobých podmínek velení uplatnění. Jsou nezbytné tyto kodové tabulky? Myslím, že mně i soudruzi, kteří se o nich takto vyjádřili, vedení zcela mylným názorem a neznajíce jejich pravý účel, dají za pravdu, že jsou.

Je také třeba zaujmout správné stanovisko k nově zavedenému systému kodových tabulek upravených k použití ve zvláštním pouzdru, kterým byli velitelé a štáby vybaveni. Je to pomůcka, která snad na první pohled budí dojem onoho »logaritmického« způsobu kodování, která je však založena na principu majícím tu velkou výhodu, že je bezpečný, i když se pomůcka dostane do rukou nepřítele. Naši velitelé mají tedy pomoci ní možnost dokonale utajit jakékoli zprávy, které budou nuceni předávat technickými pojítky, a to i zprávy závažnějšího druhu, a i tam, kde nemají možnost využít šifrového spojení. Potřeba takové pomůcky je odůvodněna právě soudobými podmínkami, kdy důsledné utajení velení vojskům nepřestává mít rozhodující význam, má-li být dosaženo překvapení nepřítele, ale naopak.

Jiná otázka vzniká v souvislosti s řešením možností velení a především zpráv a nařízení technickými pojítky za současného stavu, kdy jednak nepřítel intenzivně používá umělého rušení radiového provozu,

jednak je radiové vysílání ztíženo (omezeno) přesycením vlnového rozsahu vysílači vlastními i nepřátelskými. Tato situace nesporně vyžaduje, aby bylo použito co nejrychlejších způsobů předávání zpráv dokonce v krátkých, časově omezených intervalech, a rozhodně činí problematickým jakékoli zdlouhavé vysvětlování, dohadování a používání pomůcek k utajení velení na radiových pojítkách. Tu jde o lepší využití a zdokonalení speciálních přístrojů ať směrových stanic, televise nebo jiných sdělovacích aparátů, čítajíc v to přístroje k utajení zpráv, a tu by měly přijít k slovu hlavně naše technické složky a spojovací odborníci. Na tomto poli bylo v naší armádě vykonáno ještě poměrně málo a naše věda a technika má jistě možnosti, jak v tomto směru dosáhnout usnadnění velení, i jeho utajení, a je možné, že by právě tímto směrem bylo možno dojít k splnění zatím ještě odvážného přání našich velitelů a štábů, totiž — dát jim takové přístroje a pojítka (i fonická), kterých by mohli používat bez jakýchkoli dokumentů k utajení velení.

Zároveň je nutno zdůraznit, že se zvýšený zájem o řešení otázek spojených s utajením velení vojskům za soudobých podmínek vedení boje a za specifických podmínek velení musí odrazit právě v rozvíjení ještě účinnější součinnosti štábů a zvláštních orgánů při zpracovávání dokumentů k utajení velení vojskům.

Je třeba, aby velitelé a štáby v nejširším měřítku a právě na základě nových zkušeností s používáním dokumentů k utajení velení vojskům uplatnili svoje požadavky a potřeby, zejména přímou účastí při sestavování slovní náplně a forem signálních, hovorových a kodových tabulek, zároveň však aby se naučili též překonávat počáteční nedůvěru k nově zaváděným kodovacím systémům, které musí odpovídat nejen požadavkům velení, ale nadto ještě i náročným požadavkům kryptologické bezpečnosti, a jsou právě proto zpracovávány na základě nejnovějších poznatků Sovětské armády.